

Pesachim Sources 35

חידושי הרמב"ן מסכת פסחים דף ז עמוד א

והא דאמרינן מאי מברך ופליגי בה רב פפי משמיה דרבא אמר על ביעור חמץ ורב פפא משמיה דרבא אמר לבער חמץ ואמרינן בלבער כ"ע לא פליגי דודאי להבא משמע. פרש"י ז"ל ושפיר דמי לברוכי לבער. ואיפסיקא הילכתא על ביעור

ר"ן על הרי"ף מסכת פסחים דף ג עמוד ב

מאי מברך וכו'. אמרי' בגמ' דבלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע כלומר ושפיר דמי דברכה קודם לעשיית המצוה בעינן כדאמרי' לקמן כי פליגי בעל ביעור מר סבר להבא משמע ושפיר דמי ומ"ס מעיקרא משמע כלומר על הביעור שבערתי והרי עדיין לא ביער הלכך דוקא לבער ואסיקנא הלכתא על ביעור חמץ:

וקשיא להו לרבוותא ז"ל כיון דלבער כולי עלמא לא פליגי למה אנו מכניסין ראשנו בין המחלוקת ותירץ הראב"ד ז"ל דהכי קאמר והלכתא דאף על ביעור להבא משמע ומיהו אם אמר לבער לא מהדרין ליה אלא שהוא ניכר מברכותיו שאינו ת"ח וכיוצא בזה בפ' כיצד מברכין (דף לח א) דאמרי' התם במוציא כ"ע ל"פ ואעפ"כ פסקו והלכתא המוציא ואתמר עלה דמאן דמברך מוציא זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא בשלמא אי אשמועי' המוציא וכו' שפיר אלא השתא מאי קמ"ל במוציא כ"ע ל"פ ומיהו אכתי איכא למידק למה שאלו כאן מאי מברך גבי ביעור ולא נחלקו בסתם על כל המצות כולן אלא ודאי אין כל המצות שוות ועליה ועל כיוצא בה נחלקו וכך אנו נוהגין לברך בקצת המצות בעל כמילה ושחיטה ולולב וקצתן בלמ"ד כתפילין וציצית וצריך טעם למה והכי הוא תירוצא דמילתא שיש לנו שני מיני מצות מצוה שעל כרחו יש לו לקיימה בעצמו ואי אפשר להפטר ממנה ע"י אחרים כתפילין וציצית ושיבת סוכה ודומיהם ובאלו ובדומיהם הכל מודים שצריך לברך עליהם בלמ"ד לפי ששמוש הלמד מורה שהמצוה מוטלת עליו והכי מוכח בגמ' דאקשינן למאן דאמר לבער מדמברכין על המילה אלמא בעלמא בעל מברכין ולא בלמ"ד ומתרצים לא סגי דלאו איהו מהיל בתמיה כלומר דכל היכא שאבי הבן קיים המצוה מוטלת עליו ולא על אחר הלכך לא מצי לברוכי בלמ"ד דהוה משמע [דלא סגי] דלאו איהו מהיל וליתא ואמרינן תו אבי הבן מאי איכא למימר ומהדרין הכי נמי כלומר דאין ה"נ דלמאן דאמר לבער המל את בנו מברך למול אלמא שמוש הלמד מורה שהמצוה מוטלת עליו ויש מצוה אחרת שאע"פ שמוטלת עליו אפשר להפטר ממנה ע"י אחר כביעור חמץ ומילה ופדיון הבן ודומיהן ומצות הללו כשהן נעשות על ידי אחר הכל מודים שאותו אחר מברך עליהן בעל כדאמרי' בגמרא גבי מילה לא סגי דלאו איהו מהיל על מה נחלקו על המצות הללו המוטלות עליו חובה ואפשר לעשות ע"י אחר כשהוא בעצמו עושה אותן כיצד מברך דמר אמר לבער דכיון דחויבא עליה רמיא ואף על פי שאפשר להפטר ממנה על ידי אחר מצי אמר לבער ואילו אמר בהני על כיון דאפשר למימר בהו לבער משמע מעיקרא ומיהו כשנעשית ע"י אחר דלא מצי למימר לבער דלאו עליה רמיא כי אמר על ביעור לא משמע מעיקרא ומשום הכי מתרצין אליביה גבי מילה לא סגי דלאו איהו מהיל ומר סבר דביעור וכיוצא בו ליכא לברוכי בלמ"ד כיון שאפשר להתקיים ע"י אחר והלכך כי מברך עליה בעל להבא משמע ועדיף טפי מלברוכי בלמ"ד שלמדנו מטופס ברכה זו שני דברים חדא דלהבא משמע ועוד שאפשר להפטר ממצוה זו ע"י אחר ובגמרא הכי מפרש בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע ולפיכך באותן מצות שראוי לברך עליהן בלמ"ד אין לשנות המטבע דהא להבא משמע כי פליגי באותן מצות שיכולות להתקיים ע"י אחר דבדידהו שייך טפי על כדי שלא לשנות טופס הברכה בין שנעשית על ידי בעליה ובין שנעשית על ידי אחר ואפ"ה מ"ד לבער ס"ל דעל כרחו יש לנו לשנותם שכיון שאפשר לברך עליה בלמ"ד לפי שהמצוה מוטלת עליו חובה אילו נברך בעל הוה משמע מעיקרא ומר סבר דלהבא משמע וכיון דלהבא משמע טפי הוה לן לברוכי בהני בעל מלברוכי בלמ"ד כדי שיהא ניכר מברכותיו שהמצוה יכולה להתקיים ע"י אחר וכדי שלא לשנות מטבע הברכה בין בעל המצות ושלוחו ואסיקנא על ביעור חמץ ולפיכך עליה וכיוצא בה שיכולה להתקיים ע"י אחר מברכין בעל דוקא ומינה דלמסקנא אבי הבן נמי מברך בעל שלא כדברי הר"ם במז"ל שכתב בפ' ג' מהלכות מילה שאם היה מל את בנו מברך אקב"ו למול את הבן ואין דבריו מחוורין דכי אמרינן הכי ה"מ לרב פפא דאמר לבער אבל לרב פפי דאמר על ביעור אבי הבן נמי מברך על המילה דמילה באבי הבן כביעור חמץ דמי דאיהו נמי מיחייב אלא דאפשר למעבד ע"י אחר ובאותן שאי אפשר להפטר ממנו אלא בשקיימן בעצמו מברכין בלמ"ד ולפיכך אנו מברכין בתפילין וציצית ושיבת סוכה בלמ"ד ובביעור חמץ ומילה ושחיטה בעל והיינו דתניא בתוספתא בשילהי מכלתין איזהו ברכת הפסח אקב"ו לאכול הפסח איזהו ברכת הזבח אקב"ו לאכול הזבח והיינו נמי דתנא בפ' ערבי פסחים (דף קיד ב) פשיטא היכא דאיכא שאר ירקי מברך מעיקרא בפה"א ואכיל ולכי מטי לחזרת מברך לאכול מרור היכא דליכא שאר ירקי מאי אמר רב הונא מברך מעיקרא בפה"א ואכיל ולבסוף מברך על אכילת מרור ואקשינן עלה לאחר שמילא כריסו מהן מברך עליו אלא אמר רב חסדא מברך עליה מעיקרא בפה"א ולאכול מרור ואכיל מדאמר בכולהו לאכול ובדרב הונא על שמע מינה דכל היכא דאכיל ליה דלא טעים מינה כלום מברך לאכול כשאר כל המצות שאי אפשר להפטר מהן ע"י אחר

שמברך עליהן עובר לעשייתן בלמ"ד אבל במאי דסבירא ליה לרב הונא כיון שמילא כריסו אף על פי שלא אכלו לשום מרור כמברך לאחר המצוה הוא ומברך על ומשום הכי נמי מברכין בנטילת לולב על משום דכיון דאגבהיה נפיק ביה והכי איתא בגמ':

בית הבחירה למאירי מסכת פסחים דף ז עמוד ב

ולענין הברכה נחלקו בגמ' אם נברך לבער חמץ או על ביעור חמץ ונאמר שם בלבער כולי עלמא לא פליגי דלהבא משמע כי פליגי בעל ביעור דלמר מעיקרא משמע ואין ראוי לברך בלשון שמשמעו לשעבר ולמר אף על ביעור להבא משמע ובגמ' הקשו לדעת האומר לשעבר משמע ממה שמברכין על המילה אף על פי שהיא להבא שהרי מברך עובר לעשייתה ותיירץ בה היכי לימא אי למול את הבן לא סגי דלאו איהו מהיל כלומר וכי החובה על המוהל היא שכל שהוא מברך אשר קדשנו וכו' לעשות כך משמע שאותו מעשה בפרט יהא מוטל על המברך והרי זה אינו מוטל אלא על האב הא כל שמברך בעל אינו מורה אלא על כלל המצוה שהוא שייך באותה מצוה אף על פי שאינו מצווה על מעשה זה בפרט ושאל בה אבי הבן מאי איכא למימר אין הכי נמי דמברך למול הואיל וחיוב המצוה עליו ואח"כ הקשה לו מן השחיטה ותיירץ בה כראשונה כלומר שאין חיובה על השוחט ולרוחא דמילתא הוא תופשה בלשון זה שהשחיטה אינה מצוה שתהא מוטלת אף על הבעלים ומתוך כך איני גורס בה לא סגי דלאו איהו שחיט אלא לא סגי דלא שחיט כלומר שאם אינו רוצה לאכול בשר אינו צריך לשחוט ושאל בה שחיטת פסחו וקדשיו מאי איכא למימר כלומר ובדשחיט להו איהו דאי על ידי אחר הכי נמי מצי אמר לא סגי דלאו איהו שחיט אלא בדשחיט להו איהו וקאמר אין הכי נמי דמברך לשחוט ומקשי ליה מלולב דחיובא אדידיה רמיא ותיירץ דהתם לשעבר הוא מברך דמדאגבי' נפק ביה ועובר לעשייתן מתקיים על ידי הנענוע:

חידושי הריטב"א מסכת פסחים דף ז עמוד ב

הלכתא על ביעור חמץ. מה שנשתנו הברכות מקצתן בלמ"ד ומקצתן בעל, רבו הסברות בתוספות, וכתב הרי"ט הטעם הנכון והאמיתי בזה כי כל מצוה שברכתה אחר עשייתה לעולם היא בעל, כגון מילה ולולב דמדאגבהיה נפיק ביה וכגון טבילה דאכתי גברא לא חזי בגר, וממנה תקנו בנוסח אחד (ליל) [לכל] הטבילות, וכן נטילת ידים דלפעמים אין הידים נקיות ולא מצי לברוכי עד לאחר ניגוב, ואף על פי שלפעמים מברך תחלה בטבילה ונטילה היכא דגברא חזי לא חילקו בנוסח בין חזי (אלא) [ללא] חזי, וכל שאר המצות שמברכין עליהם עובר לעשייתן הם על [ג'] דרכים, יש מהן (שאינן) [שהן] קבועות חובה על העושה פעמים שאינו יוצא אלא ע"י עצמו ממש ופעמים שיוצא בהן ע"י שלוחו אבל שלא ע"י שלוחו אינו יוצא כלל, ובכל שהם מן המין הזה לדברי הכל הן בלמ"ד משום דלמ"ד משמע לשון חיוב טפי, ומזה המין ציצית וסוכה ומצה ומרור והפרשת תרומה ומעשרות ושמיעת קול שופר והדלקת [נר חנוכה, אינו יוצא בהדלקת] אחרים שלא מדעתו, [ו]הרי הוא חייב להשתתף בפריטי, (וכונת) [וברכת] ההלל ג"כ מצוה לענות ראשי פרקים כדאיתא בפרק לולב וערבה (סוכה ל"ח ב'), וברכת תפלין הראשונה היא בלמ"ד בדינא שהיא מזה המין, והאחרונה בעל לפי שאינה לגמרי עובר לעשייתן שהתפלין של יד ושל ראש מצוה אחת הן אף על פי שאין (מכוברות) [מעכבות] זו את זו דהא אמרינן (מנחות ל"ו א') דכל זמן שיהיו בין עיניך יהיו שתיים והשח בין תפלה לתפלה עבירה היא בידו, ויש דרך אחר שני בברכות והן המצות שאינן חובה על הנפשות כלל ואף על פי שיש מצוה בעשייתם כגון שחיטה ומילת בן חבירו, ובאלו דברי הכל בעל, והמין השלישי שבו נחלקו הוא מן המצות שהן חובה עליו אבל יוצא בהן ע"י אחרים אפי' שלא בשליחותו, כגון ביעור חמץ ושחיטת פסח וקדשים ומילת בנו ומקרא מגילה, דמר סבר כיון שהן חובה עליו ראוי לאומרם בלמ"ד דמשמע חובה ומשמע להבא, ואידך סבר דעל עדיף כיון דלהבא נמי משמע, דלא מיבעי לן למיקבע למ"ד אלא בהנהו שהם חובה עליו לעשותם בעצמו ובשליחותו ועדיף טפי למיתקן על שהוא לשון משותף כדי להוכיח על זה, ואיפסיקא הלכתא על ביעור ולא לבער, מעתה הוא הדין לשחיטת פסח וקדשים ומילת בנו שהן בעל כדקס"ד דמקשה, ומאן דסבר לבער הוא דדחי, וכיון דלית הלכתא כותיה אף באלו אין הלכה כמותו, ושלא כדברי הרמב"ם ז"ל שכתב (פ"ג מה' מילה ה"א) שהמל את בן חבירו מברך על המילה והמל בנו מברך למול את הבן.

רא"ש מסכת פסחים פרק א סימן י

מאי מברך רב פפי משמיה דרבא אמר על ביעור חמץ. רב פפא אמר לבער חמץ [דף ז ע"ב]. והלכתא על ביעור חמץ^(ט) פירוש גם על ביעור חמץ אף על גב דבלבער כ"ע מודו ובעל ביעור פליגי משום דאמר במס' ברכות (דף נ א) מברכותיו של אדם ניכר שתלמיד חכם הוא והמברך על ביעור ניכר שתלמיד חכם הוא ויודע דעל ביעור נמי להבא משמע כדאמר בפ' כיצד מברכין (דף לח ב) משתבחין רבנן לר' זירא [את] בר רב זביד דאדם גדול הוא ובקי בברכות הוא אמר להם לכשיבא לידיכם הביאוהו לידי כי אתא קריבו ליה תכא ואפיקו ליה ריפתא א"ל לטעום מר מידי אמר לו לישרי לן מר ופתח ואמר מוציא לחם מן הארץ אמר זהו שאומרים עליו אדם גדול הוא בשלמא אי אמר לן המוציא אמר לן טעמא^(ט) ואשמעינן הלכתא אלא אמר מוציא מאי קמ"ל במוציא כ"ע לא פליגי אלמא שצריך להשמיענו חדוש בברכותיו ולכך נהגו

לברך על ביעור חמץ לאשמעינן דגם זה להבא משמע ושלא יטעו לומר דעל ביעור לשעבר ואם בירך כך לא יצא. ומה שחלקו במטבע ברכות יש מהן שתיקנו בעל ויש מהן שתיקנו בלמ"ד ר"ת ז"ל היה נותן טעם לדבר^(x) דכל מצות דנעשות מיד שייך לברך עליהן על כגון על מקרא מגילה על הטבילה על נטילת ידים^(z) על הפרשת תרומה על אכילת מצה⁽ⁿ⁾ על אכילת מרור אבל להניח תפילין להתעטף בציצית ולישב בסוכה יש בהן שיהיו והלשון מורה על כך להיות מעוטרת בתפילין ולהיות עטוף בציצית ולישב בסוכה לאכול ולטייל כל היום ולהדליק נר חנוכה^(s) יש שיהיו במצותה כדאמרינן בבמה מדליקין (דף כא ב) מצותה משתשקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק. וכן לשמוע קול שופר יש שיהיו להפסקה בין התקיעות דעיקר מצות שופר על סדר הברכות. ומה שאין מברכין על קריאת הלל ואנו מברכין על מקרא מגילה היינו טעמא לפי שקוראים את המגילה בלא הפסק^(t) אבל בקריאת ההלל מפסיקין והצבור עונין ראשי הפסוקים. ועוד דאמרינן בפסחים (דף ק"ז א) דעיקר קריאת ההלל תקנו נביאים הראשונים לקרותו על כל צרה שלא תבא על הצבור לכשיגאלו גומרינן את ההלל הלכך שייך ביה האי לישנא לקרות את ההלל דכל מצוה שאינה חובה תמיד לא שייך ביה על^(a) ומה שמברכין להכניסו וכו' משום דברכה זו לא נתקנה לגמרי על מצוה זו^(b) תדע דהא מברכין אותה לאחר המילה אלא נתקנה להודות ולהלל ולשבח להקב"ה שצוה לעשות מצוה זו בכל פעם שתבא לידינו. ומה שמברכין בתפילין של יד להניח ועל של ראש על מצות משום דלא רצו חכמים^(a) לתקן שתי ברכות זו אחר זו במצוה אחת שוות ותקנו בשל ראש על מצות שהיא גמר המצוה. וריב"א היה מחלק^(t) דמצוה דאפשר לעשות ע"י שליח מברך על אבל מצוה שהוא בעצמו צריך לעשותה צריך לברך בלמ"ד וזו היא קצת סברת הש"ס דלמול משמע דלא סגי דלאו איהו מהיל⁽ⁿ⁾ ועל שופר אנו מברכים לשמוע בקול שופר דלא סגי דלאו איהו שומע ולקרוא את ההלל אף על פי דשומע כעונה כמו גבי מקרא מגילה מ"מ מצוה לענות בראשי הפרקי' אף על פי דשומע כעונה. ועל הטבילה אף על גב דטבילת טמאים א"א לעשות ע"י שליח כיון דטבילת כלים אפשר לקיים ע"י שליח⁽ⁱ⁾ לא פלוג^(t) גם משום דטבילת גרים שהיא לאחר הטבילה. ועל נטילת לולב לפי שפעמים מברך אחר שיצא בו שכבר נטל לא שייך לברך ליטול משום דלהבא משמע והיינו נמי טעמא דעל נט"י. ולהדליק נר של חנוכה אף על גב דאפשר לעשות ע"י שליח⁽ⁿ⁾ אורחא דמילתא הוא שכל אדם מדליק בביתו מפני חביבות הנס^(o) וכן נר של שבת ועל ספירת העומר לפי שנהגו שש"צ מברך להוציא את מי שאינו יודע לברך לכך מברכין על. ובתפילין נמצא בספרים מדויקים במצות תפילין וכן כתב רב אלפס ז"ל. ועל התורה⁽ⁱ⁾ מברכין באשכנז לעסוק בדברי תורה.^(o) ולפי טעם זה מברכין לאכול מצה ולאכול מרור

רמב"ם הלכות ברכות פרק יא הלכה יא - טו

הלכה יא

כל העושה מצוה בין שהיתה חובה עליו בין שאינה חובה עליו אם ה עשה אותה לעצמו מברך לעשות, עשה אותה לאחרים מברך על ו העשייה.

הלכה יב

כיצד לבש תפילין מברך להניח תפילין, נתעטף בציצית מברך להתעטף, ישב בסוכה מברך לישב בסוכה, וכן הוא מברך להדליק נר של שבת ולגמור את ההלל, וכן אם קבע מזוזה לביתו מברך לקבוע מזוזה, עשה מעקה לגגו מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו לעשות מעקה, הפריש תרומה לעצמו מברך להפריש, מל את בנו מברך למול את הבן, שחט פסחו וחגיגתו מברך לשחוט.

הלכה יג

אבל אם קבע מזוזה לאחרים מברך על קביעת מזוזה, עשה להם מעקה מברך על עשיית מעקה, הפריש להם תרומה מברך על הפרשת תרומה, מל את בן חבירו מברך על המילה וכן כל כיוצא באלו.

הלכה יד

עשה המצוה לו ולאחרים כאחד אם היתה מצוה שאינה חובה מברך על העשייה, לפיכך הוא מברך על מצות עירוב, היתה חובה ונתכוון להוציא עצמו מידי חובה ולהוציא אחרים מברך לעשות, לפיכך הוא מברך לשמוע קול שופר.

הלכה טו

נטל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו, אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה, מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה מברך על העשייה, אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל וכדברי הרשות הן אפילו שחט לעצמו מברך על השחיטה ועל כסוי הדם ועל נטילת ידים, וכך הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק כמו שיתבאר במקומו

רמב"ם הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה הקדמה

הלכות תפילין ומזוזה וספר תורה. יש בכללן חמש מצות עשה, וזהו פרטן: (א) להיות תפילין על הראש. (ב) לקשרם על היד. (ג) לקבוע מזוזה בפתחי השערים. (ד) לכתוב כל איש ספר תורה לעצמו. (ה) לכתוב המלך ספר שני לעצמו כדי שיהיו לו שני ספרי תורה. וביאור כל מצות אלו בפרקים אלו.

רמב"ם הלכות תעניות פרק ה הלכה יא

תלמידי חכמים אין נותנין זה לזה שלום בתשעה באב, אלא יושבים דוים ונאנחים כאבלים, ת ואם נתן להם עם הארץ שלום מחזירים לו בשפה רפה וכובד ראש א, * ואסור לקרות בתשעה באב בתורה או בנביאים או בכתובים ובמשנה ובהלכות ובתלמוד ובהגדות, ואינו קורא אלא באיוב ב ובקינות ובדברים הרעים שבירמיהו, ותינוקות של בית רבן בטלין בו, ומקצת החכמים נוהגין שלא להניח בו תפילין ג בראש.

תוספות מסכת מנחות דף לה עמוד ב

משעת הנחה ועד שעת קשירה - מכאן היה מדקדק רבינו אליהו שצריך אדם לקשר תפילין בכל יום ור"ת מפרש דאין צריך ומביא ראיה מהא דאמרינן בפ"ק דחולין (דף ט. ושם) דצריך אדם שילמוד ג' דברים כתב שחיטה ומילה ורב יהודה אמר אף קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואידך הני שכיחן פי' וצריך ללומדן לפי שתמיד צריך להן ואי בעי למקשר קשר של תפילין בכל יום איכא דשכיחא טפי ומיהו בקונטרס פי' שם איפכא הני שכיחן קשר של תפילין וברכת חתנים וציצית ואין צריכין ללמוד שמנעוריו בקי בהן וכמו שפירשתי נראה דאדרבה כתב ושחיטה שכיחי טפי מכולהו ועוד מדקדק ר"ת דהך קשירה לאו ממש היא מהא דחשיב בריש פ' בתרא דעירובין (דף צז. ושם) קשר